

Opbrengstgericht werken (OGW)

Doelen stellen op groeps- en schoolniveau met Cito-toetsen. Hoe doe je dat?

Inleiding

Binnen het onderwijs speelt evalueren continu een rol. Daarbij wordt gebruik gemaakt van diverse informatiebronnen die ook verschillende typen informatie opleveren. Observaties die een leerkracht doet, spelen dagelijks een rol bij het beoordelen en volgen van de leerontwikkeling van kinderen. Daarnaast is het van groot belang om op gezette tijden systematisch en meer gestandaardiseerd informatie te verzamelen over de leerontwikkeling van alle leerlingen. Daarmee wordt niet alleen beoogd individuele leerlingen te volgen. Dit soort toetsmomenten zijn ook bedoeld om enerzijds de leerkracht te laten reflecteren op de effectiviteit van het gegeven onderwijs in de afgelopen periode. Anderzijds biedt het leerkrachten handvatten om het onderwijs aan te passen voor de komende periode. In essentie raakt dit de kern van opbrengstgericht werken.

Voorwaarde om opbrengstgericht te werken, is het hebben van duidelijk omschreven doelen op groeps- en schoolniveau. Het stellen van doelen is ook de eerste fase in de PDCA-cyclus. Binnen deze cyclus worden de volgende fasen onderscheiden:

- Plan: SMART formuleren/aanscherpen van beoogde doelen/resultaten: specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.
- Do: uitvoeren en resultaten meten.
- Check: analyse van resultaten: zijn de beoogde doelen bereikt?
- Act: vaststellen welke acties en interventies nodig zijn om de resultaten te verbeteren en het doel te bereiken.

Voor een meer gedetailleerde beschrijving van deze PDCA-cyclus verwijzen we naar Kwaliteitskaarten Planmatig Opbrengstgericht Werken op bovenschools niveau, school- en groepsniveau.

Bronnen ter formulering van doelen: over methodegebonden toetsen en methodeonafhankelijke toetsen

Wanneer we het hebben over toetsen, is het onderscheid tussen methodeonafhankelijke toetsen en methodegebonden toetsen relevant. Methodegebonden toetsen zijn bedoeld om te evalueren of de leerlingen de aangeboden leerstof van de afgelopen periode beheersen. Er is daarbij doorgaans een zeer sterke relatie tussen de inhoud van het blok en de toets. Methodeonafhankelijke toetsen worden doorgaans minder vaak afgenomen dan methodegebonden toetsen. Doordat deze toetsen meestal landelijk genormeerd zijn, bieden deze scholen informatie over de effectiviteit van het geboden onderwijs in verhouding tot andere scholen. Daarnaast is het zo dat methodeonafhankelijke toetsen grotendeels toetsen of kinderen

datgene wat zij met de methode hebben geleerd, ook kunnen toepassen in andere situaties. De meest bekende methodeonafhankelijke toetsen zijn natuurlijk de Cito-LOVS toetsen. Deze kwaliteitskaart zal in het vervolg gericht zijn op het stellen van doelen aan de hand van deze toetsen.

Achtergrond en kenmerken van Cito-toetsen

Cruciaal binnen de opzet van de Cito-toetsen is dat toetsresultaten van kinderen én groepen gewaardeerd worden door de resultaten te vergelijken met een landelijke vergelijkingsgroep. Cito neemt in dat kader periodiek toetsen af bij een landelijke steekproef van leerlingen om normgegevens te actualiseren. Om de scores van kinderen en groepen te kunnen vergelijken op de verschillende toetsversies (bijvoorbeeld Cito Rekenen-Wiskunde M3, E3, M4 et cetera) zet Cito de ruwe scores (aantal goed beantwoorde items op een toets) om in een vaardigheidsscore op één vaardigheidsschaal per toetsserie. Om de vaardigheidsscores van leerlingen en de gemiddelde vaardigheidsscores van groepen te waarderen en makkelijker te kunnen interpreteren, kunnen deze scores vervolgens vanuit verschillende normtabellen (één voor individuele leerlingen, en één voor groepen leerlingen) omgezet worden in niveaugroepen. Momenteel worden op twee verschillende manieren niveaugroepen in deze landelijke vergelijkingsgroep onderscheiden.

- niveau A : goed tot zeer goed (25% hoogst scorende leerlingen/scholen)
- niveau B : voldoende tot goed (25% net boven het landelijke gemiddelde)
- niveau C : matig tot voldoende (25% net onder het landelijke gemiddelde)
- niveau D : zwak tot matig (15% ruim onder het landelijke gemiddelde)
- niveau E : zeer zwak tot zwak (10% laagst scorende leerlingen/scholen)

en:

- niveau I : ver boven het gemiddelde (20% hoogst scorende leerlingen/scholen)
- niveau II : boven het gemiddelde (20% ruim boven het landelijke gemiddelde)
- niveau III : gemiddelde (20% om het landelijke gemiddelde)
- niveau IV : onder het gemiddelde (20% ruim onder het landelijke gemiddelde)
- niveau V : ver onder het gemiddelde (20% laagst scorende leerlingen/scholen)

Een voorbeeld.

Saskia zit in groep 3. Ze heeft in februari 2010 Cito Rekenen-Wiskunde M3 gemaakt. Van de 50 toetsopgaven heeft zij er 39 goed. Hierbij past een vaardigheidsscore van 31 en een niveau B (voldoende tot goed). Haar toetsscore is daarmee te kwalificeren als voldoende tot goed. De gemiddelde vaardigheidsscore van de groep waarin Saskia zit is 30. De groepsscore is daarmee te kwalificeren als goed tot zeer goed (niveau A).

Beredeneerd doelen stellen

Een wijdverbreid misverstand op scholen is, dat wanneer de resultaten voldoen aan bovenstaande verdeling (25% A-scores, 25% B-scores et cetera) de opbrengsten voldoende, of zelfs goed zijn. Juist het feit dat Cito haar toetsen landelijk en periodiek normeert maakt dat deze vooronderstelling spaak loopt. Daarvoor zijn een aantal redenen te geven. Een eerste reden is dat de ontwikkelingen in de kwaliteit van het onderwijs in het algemeen de periodieke normering inhaalt. Men zou zelfs kunnen stellen dat de normering zoals die door Cito vastgesteld wordt, de stand van zaken aangaande de kwaliteit van het onderwijs op het moment van normeren is. Verder is het zo dat in de normering van Cito, met uitzondering van de Entree- en Eindtoets, geen onderscheid gemaakt wordt tussen scholengroepen. Met uitzondering van technisch lezen, geldt echter voor alle vakgebieden dat de achtergrond van leerlingen een rol speelt bij de schoolresultaten. Scholen met overwegend kinderen van hoger opgeleide, autochtone ouders hoeven doorgaans minder inspanningen te verrichten om dezelfde doelen te halen als scholen met overwegend kinderen van lager opgeleide, allochtone ouders. Dit betekent dat het streven naar de landelijke norm-

indeling voor eerstgenoemde school een te laag doel is en dat deze school daarmee het risico loopt niet het maximale uit kinderen te halen. Andersom betekent het dat een school met overwegend allochtone leerlingen die de landelijke normverdeling benadert, hoge en nastrevenswaardige doelen realiseert. Uit onderzoek blijkt dat sommige (sterke) scholen met veel achterstandsl leerlingen hogere scores halen dan sommige scholen met nauwelijks tot weinig achterstandsl leerlingen.

In het algemeen moet dus gesteld worden dat doelstellingen weliswaar school- en populatiespecifiek geformuleerd moeten worden, maar dat het belangrijk is dat scholen kritisch nadenken over hoe zij hun doelstellingen realistisch maar ambitieus formuleren. Voor alle scholen is het namelijk belangrijk zich te realiseren dat zij als school veel kunnen toevoegen aan de leerontwikkeling van kinderen door schoolspecifieke en hoge doelen te stellen.

Beredeneerd afwijken van doelen op schoolniveau

Een aandachtspunt bij het stellen van doelen is, dat sommige groepen aanmerkelijk beter presteren dan de op schoolniveau geformuleerde doelen. Om te voorkomen dat bij deze groepen niet het maximale uit kinderen wordt gehaald, is het belangrijk dat daarvoor hogere doelen worden geformuleerd zodat deze groepen zich overeenkomstig eerdere toetsresultaten blijven ontwikkelen.

Do's bij het formuleren van schoolspecifieke Cito-LOVS doelen

Alhoewel er niet voor alle vakgebieden concrete tabellen zijn te geven waarin per scholengroep schoolspecifieke doelen geformuleerd staan, zijn er wel een aantal 'do's' te geven die helpen bij het formuleren van doelen.

Do's

- 1 Formuleer hoge en realistische doelen om het maximale uit kinderen te halen.

- 2 Formuleer niet alleen doelen in termen van de gemiddelde groepsvaardigheidsscore (bijvoorbeeld minimaal 26,1 bij Cito Rekenen-Wiskunde M3), maar ook in termen van percentages van de verschillende niveaus.

- 3 Formuleer zowel doelen met betrekking tot het minimale percentage kinderen met een hoge score (bijvoorbeeld minimaal 35% niveau A of 65% niveau A/B), als met betrekking tot het maximale percentage kinderen met een lage score (bijvoorbeeld maximaal 15% niveau D/E).

Formuleer hoge en realistische doelen om het maximale uit kinderen te halen

Zoek naar informatie over het formuleren van (hoge) doelstellingen voor de diverse vakgebieden, eventueel uitgesplitst naar scholengroep. Bekijk bijvoorbeeld de kwaliteitskaarten op het gebied van taal/lezen en rekenen (zie www.taalpilots.nl en www.rekenpilots.nl of via www.schoolaanzet.nl).

Zet daarnaast via een trendanalyse de resultaten van alle leerjaren in de afgelopen drie tot vijf schooljaren op een rij. Zo wordt helder welke doelen zowel hoog als realistisch kunnen zijn voor de school.

De scores van de Cito Eindtoets en/of Cito Entreetoetsen kunnen gebruikt worden als een grove inschatting om te beoordelen of de doelen daarmee niet te laag worden geformuleerd. Deze toetsen bieden namelijk, anders dan de andere Cito-LOVS toetsen, een correctie voor leerlinggewicht.

Formuleer niet alleen doelen in termen van de gemiddelde groepsvaardigheidsscore, maar ook in termen van percentages van de verschillende niveaus

Een gemiddelde vaardigheidsscore is een betrouwbare maat omdat daarin de scores van alle kinderen worden meegenomen. Echter, deze maat zegt niets over de spreiding in een groep. Uit praktijk en onderzoek blijkt dat een voldoende gemiddelde vaardigheidsscore van een groep, niet automatisch impliceert dat het percentage kinderen met D/E-scores voldoende laag is. Relatief veel kinderen met hoge scores 'trekken' het gemiddelde omhoog waardoor de gemiddelde vaardigheidsscore verbloemt dat er onvoldoende wordt gedifferentieerd aan de onderkant. Omgekeerd kan achter een hoge gemiddelde vaardigheidsscore ook een groep schuil gaan met weinig kinderen met D/E-scores door een goede differentiatiecapaciteit ten aanzien van zwakke leerlingen, terwijl tegelijkertijd het percentage kinderen met hoge scores (niveau A) aan de lage kant is door onvoldoende differentiatie aan de bovenkant.

Formuleer zowel doelen met betrekking tot het minimale percentage kinderen met een hoge score, als met betrekking tot het maximale percentage kinderen met een lage score

Het is belangrijk om niet alleen te streven naar zo weinig mogelijk leerlingen met zwakke leerresultaten, maar juist ook om te streven naar zo veel mogelijk leerlingen met goede tot zeer goede leerresultaten. Zo komt een zo goed mogelijke differentiatie voor alle leerlingen tot stand waarmee het maximale uit alle leerlingen is te halen.

Don'ts bij het formuleren van schoolspecifieke Cito-LOVS doelen

Ook zijn er een aantal don'ts te noemen die helpen bij het juist formuleren van doelen.

Don'ts

- 4 Veronderstel niet automatisch dat de opbrengsten op school voldoende zijn als deze overeenkomen met de landelijke niveauverdeling die Cito hanteert (25% A-scores, 25% B-scores, 25% C-scores, 15% D-scores en 10% E-scores).
- 5 Formuleer de doelen niet op basis van de ondergrenzen die de Inspectie van het Onderwijs hanteert om te beoordelen of de (tussen)opbrengsten onvoldoende zijn.

Veronderstel niet automatisch dat de opbrengsten op school voldoende zijn als deze overeenkomen met de landelijke niveauverdeling die Cito hanteert

Zoals eerder al werd aangegeven, is het belangrijk dat doelstellingen school- en populatiespecifiek geformuleerd worden en dat scholen kritisch nadenken over hoe zij hun doelstellingen realistisch maar hoog formuleren. Zo zullen scholen met weinig gewichtenleerlingen hun doelen hoger moeten formuleren dan de niveauverdeling die Cito hanteert.

Formuleer de doelen niet op basis van de ondergrenzen die de Inspectie van het Onderwijs hanteert om te beoordelen of de (tussen)opbrengsten onvoldoende zijn

De ondergrenzen die de Inspectie van Onderwijs hanteert zijn grenzen die een onderscheid mogelijk maken tussen scholen die onvoldoende (tussen)opbrengsten realiseren, en scholen die net voldoende (tussen)opbrengsten realiseren. Deze grenzen zijn dus absolute minimumgrenzen en geen nastrevenswaardige doelen.

Colofon

Deze Handreiking OGW is samengesteld door Ina Cijvat (CPS) en Tijn Bloemendaal (HCO) en is een uitgave van Projectbureau Kwaliteit.

Het Projectbureau Kwaliteit draagt zorg voor de uitvoering van de Kwaliteitsagenda PO Scholen voor morgen. Dit gebeurt onder verantwoordelijkheid van de PO-Raad.

Voor vragen rond de kwaliteitskaarten OGW kunt u contact opnemen met PK: Jos van der Pluijm of Gea Spaans;
info@schoolaanzet.nl

© Buiten het downloaden zijn alle rechten op dit product voorbehouden aan: